

УДК 007 : 304 : 08

РЕЛІГІЙНЕ ВИДАВНИЦТВО "МІСІОНЕР": СТАНОВЛЕННЯ ТА ІДЕЙНО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ НАПРЯМКИ В ПЕРІОД НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

Мар'ян Лозинський

Львівський національний університет імені Івана Франка

вул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Україна,

e-mail: journft@franko.lviv.ua

У статті досліджено історію василіянської книговидавничої справи, періоди становлення та розвиток релігійного видавництва «Місіонер» в період незалежності України. На основі аналізу видань «Місіонера» виділено ідейно-концептуальні напрямки діяльності видавництва отців-василіян та вплив цих видань на становище Греко-Католицької Церкви України.

Ключові слова: видавництво, концептуальні напрямки, василіянська книговидавнича справа, комунікативний вплив, читацька аудиторія.

Актуальність цієї теми стосується ролі і місця сучасних релігійних видань України в комунікаційних процесах. Вплив релігійної книги, журналу, газети, теле- і радіопередач на свідомість аудиторії може мати не лише теоретичне пояснення у сучасній науці, а й досліджуватися на прикладі конкретних релігійних видавничих організацій, деякі з яких мають давні традиції в нашій державі і не тільки.

У рамках цієї статті хочемо коротко висвітлити кілька основних питань: генезис видавництва, етапи його становлення з 90-их років ХХ ст. століття і до сьогодні, а також основні ідейно-концептуальні напрямки видавничої діяльності.

Історію василіянської книговидавничої справи можна поділити на три періоди. Перший (1892-1914 рр.) характеризується допомогою друкарні Наукового товариства імені Тараса Шевченка в започаткуванні видавництва ЧСВВ. Зокрема, тут було видано релігійний молитовник „Гостинець”(1892), а також надано фахову підтримку в комплектуванні кадрами Жовківської друкарні (1895) - основного центру видавничої діяльності. Власне, у цьому періоді було закладено основи матеріально-технічної бази друкарні та видавництва ЧСВВ. Це дало змогу вже до Першої світової війни випустити в світ майже дві сотні видань релігійно-богословського та світського змісту. Важливою подією була поява 1897 року часопису „Місіонар”, засновником якого був тодішній ігумен монастиря св. Онуфрія у Львові Андрей

Шептицький. Вибух Першої світової війни зупинив інтенсивну працю жовківських видавців. Декого з них австрійське командування відправило на російський фронт, а інших протоігумен евакуював до Хорватії (Загреб), куди перенесли видання „Місіонаря”.

Другий період 1918-1919 рр. пов'язаний із національно-визвольними змаганнями. Після окупації Галичини польським військом майже всі жовківські ченці були інтерновані в концтабір Домб'є під Краковом, а цінне друкарське устаткування вивезли до Центральної Польщі.

Найтривалішим періодом видавничої діяльності монахів-василіян є 1919-1939 роки, без перебільшення його можна назвати "золотою добою". Хоча нова польська влада чинила всілякі перешкоди, жовківські василіяни зуміли налагодити інтенсивне книговидання, об'єднати гурт істориків, літературознавців, митців, як наприклад, С. Томашівського, І. Кревецького, І. Крип'якевича, І. Свенціцького, І. Огієнка, В. Щурата. Створений 1924 року збірник „Записки ЧСВВ” був трибуною богословської думки та історико-філологічних студій.

Моральна і матеріальна допомога своїм авторам, насамперед наддніпрянцям Івану Огієнку, В'ячеславу Заїкіну та ін., було виявом духовної підтримки з боку кервіників василіянського видавництва. У першій половині ХХ ст. число релігійних видань сягнуло понад 600 назв (15 млн. примірників), а якщо врахувати світську літературу, то цей показник наближається до півтори тисячі найменувань (1).

Повернення радянської влади в 1944 р. спричинило нові репресії, в результаті яких Василіянський Чин та його видавництво були ліквідовані, а монастирське майно конфісковане. Сотні ченців зазнали переслідувань з боку влади, але навіть після арештів і заслання підпільно продовжували діяти. Друкарня в Жовкві перейшла у власність держави і була підпорядкована Львівському обласному управлінню по пресі.

2. Процес становлення василіянського видавництва в умовах свободи віросповідання розпочався у 1989-1990 роках ХХ ст. із передруків релігійної літератури за межами України – у Вільнюсі та Мінську (всього 9 видань загальним накладом близько 500 тис. примірників). Наступні два роки в незалежній Україні стали періодом підготовки до поважної видавничої справи, перший видавничий осередок ЧСВВ засновано при монастирі св.Онуфрія у Львові. У 1994 році затверджено статут про видавничу діяльність Чину, в якому було зазначено що священники визначають ідейно-концептуальні напрями діяльності, затверджують кадри для видавництва, фахова підготовка яких для напрямку релігійного книговидання залишається актуальною до нині.

Важливий формотворчий період діяльності видавництва "Місіонер" включає в себе 1991-2001 роки. У видавництві «Місіонер» на кінець 2001 року було віддруковано біля 400 релігійних видань загальним тиражем понад 1,5 млн. примірників і більше як 700 видань замовників загальним тиражем понад 2 млн. примірників (2). Творчі здобутки видавництва та високий поліграфічний рівень друкарні були оцінені призовими місцями на Всеукраїнських оглядах-конкурсах. Більше десяти дипломів отримало видавництво. Успіх релігійного книговидання у цей час залежав і залежить нині значним чином від аудиторних груп, які діяли в першу чергу у середовищі Церкви. Певний вакуум релігійного друкованого слова в Галичині, який утворився під час тоталітарної системи, на

початках незалежності нашої держави почали заповнювати кілька видавництв, серед них провідне місце займали "Місіонер" і видавничий відділ "Свічадо" при монашому Чині – Студійського Уставу в Україні.

Значна частина читацької аудиторії "Місіонера" – це прихожани греко-католицьких парафій і громад, які діють при василіянських монастирях здебільшого Західної України. Тому з самого початку відновлення видавництва комунікаційний вплив їхніх видань був значним на мирян старшого віку, які пережили нелегкі 40-80-ті роки, з великим інтересом і навіть пієтетом сприйняли цілий пласт богослужбової і катехитичної літератури. *По суті це стало одним із ідейно-концептуальних напрямків видавництва "Місіонер" – відновити християнські традиції і практики серед тих читачів, які ідентифікують себе із Греко-Католицькою Церквою з допомогою релігійної книги, журналу тощо, поряд із становленням самої релігійної організації – монашим Чиним св.Василія Великого (3).*

Важливими виданнями богослужбового напрямку згодом стали "Службеник" (1998), "Молитвослов" (1998), які були видані за сприянням курії отців-василіян у Римі. Вони певним чином усталили розуміння богослужбових текстів у середовищі читачів, в першу чергу духовних осіб, які послуговуються ними в щоденній практиці.

Також варто згадати такі твори, як Св. Йоана Золотоустого «Зібрання повчань», Св. Григорія Великого «Гамілії і послання».

Комунікативна дія катехитичної літератури проявилася у тому, що, наприклад, наймолодші прихожани парафій і громад Церкви змогли ще зі шкільної парти засвоювати засади віри з допомогою різноманітних ілюстрованих брошур, біблійних оповідань. В перші роки діяльності видавництва „Місіонер” з’явилися книги на тему правильної сповіді, частого практикування релігійних обрядів і традицій тощо.

Читачі християнської літератури від самого початку її появи на книжковому ринку України відчували потребу у тих книгах, які би допомагали їм ставати досконаліми християнами. На сьогодні видавництво “Місіонер” нараховує понад 50 назв т.зв. **духовних творів** (4), серед яких було засновано кілька популярних серій. Передусім це багатотомне видання “Богочоловік” німецького містика Марії Вальторти (наразі вийшло 11 томів), яке викликало дискусії серед духовенства стосовно його богословської частини. В першу чергу цим виданням зацікавилися особи, які не задовольняються лише читанням Святого Письма. Перевиданий у 1997-2000 рр. і осучаснений варіант чотирьохтомної книги “Життя святих” о.А.Труха – ієромонаха-українця з Канади – викликав поживлений інтерес у читачів, оскільки цей твір містить в собі сотні розповідей про життя і християнські подвиги тих людей, яких Католицька Церква проголосила святими. “Духовна спадщина святих отців” – під такою назвою на сьогодні вийшло 9 томів творів визначних пустельників, усамітнених людей, вчителів Церкви, які були взірцем християнського життя у перші століття християнства. Ці твори спонукають їх читача глибше замислитися над своїми життєвими вчинками, досконаліше розуміти свої обов’язки, керуватися загальноновизаними у світі гуманістичними цінностями і моральними категоріями.

Духовні твори “Місіонера” визначали наступний ідейно-концептуальний напрям: *спонукати широкі читацькі кола до практикування*

евангельських засад у щоденному житті, засвоюючи багату духовну спадщину Церкви.

Далі зосередимо увагу на таких тематичних блоках видань „Місіонера”, які адресовані читачам, що вже обізнані у питаннях релігії, філософії, культури, історії.

Філософсько-богословські праці почали видаватися ще у перший період. Зокрема, книга нинішнього єпископа УГКЦ в Італії Діонісія Ляховича “А коли ви молитесь”, яка є синтезом думок італійських богословів. В останні роки світ побачили ще два його твори: “Про спільнотне життя”, “Роздуми над основою християнського та монашого життя”. Самі назви вказують на те, що ці праці справляють комунікативний вплив на духовних осіб, зокрема, членів різних монаших спільнот і згромаджень.

Продовженням у поширенні богословських праць стали перевидані видавництвом «Місіонер» такі визначні твори італійських авторів, як Кардинала Кріста.

У 90-ті роки у читацькому середовищі, зокрема в його інтелектуальному сегменті, виникла потреба у документах папів римських, які хоча й адресовані усій Церкві, проте теж потребують певних знань читача. Видавництво “Місіонер” на сьогодні видало здебільшого кілька **енциклік Івана Павла II**, а також Пія XII, Венедикта XVI присвячених певному ювілею або конкретній гуманістичній проблемі світу. Всього їх налічується близько 20.

До творів другого періоду діяльності “Місіонера”, які зорієнтовані на богословів і релігієзнавців, а також дослідників сучасного вчення Католицької Церкви, належать **праці римських архиєреїв**: книга Івана Павла II “Вставайте, ходімо”, Венедикта XVI “Вступ до християнства”, “Сіль землі”, “Ісус з Назарету” та ін.

Починаючи з 2005 року, у “Місіонері” активізувалося видання літератури під титулом “Сучасна богословська думка”, на сьогодні вже є понад 25 позицій. Така аудиторна група як богослови, релігієзнавці довідуються про найновіші богословські підходи третього тисячоліття. Домінують праці німецького богослова Ансельма Грюна (більше семи книг), кілька робіт польського професора Станіслава Крайського та ін. Серед українських авторів переважає о. В. Зінько, це зокрема дві його останні книги: “Найперше бути людиною”, “Релігійні хвилини”. Видано також книгу молодого священика Чину Анастасія Кабала „Що таке покликання і як його розпізнати”.

Окремий блок видань „Місіонера” становлять **збірки проповідей чи духовних наук** здебільшого українських авторів – єпископів (Мирослав Марусин, Софрон Мудрий, Інокентій Лотоцький) і священиків (Андрій Шагала, Доротей Шимчій) з діаспори. Така аудиторна група як священослужителі можуть використовувати їх у своєму служінні. Проповіді у вигляді книги – це один із засобів комунікативного впливу релігійної науки, який був задуманий ще першими засновниками видавництва і друкарні отців-василіян у 1895 році.

Цих кілька вищеназваних груп видань допомогли реалізувати такий ідейно-концептуальний напрям: *задоволення інтелектуальних потреб богословів, релігієзнавців, культурологів, студентських кіл у процесі їхнього навчання і набуття життєвого досвіду.*

Історична література видавництва “Місіонер” представлена

вісімнадцятьма позиціями. Вже у першій період діяльності виник задум відновити серію “Літопис християнської України”, яка би поетапно показувала хронологію християнської історії і зацікавила би дослідників історії, релігієзнавців. Її автором є визначний історик священик о. Атаназій Великий ЧСВВ, до речі, колишній протоархимандрит. Наразі вийшло 9 книг. Окремо видана в другий період діяльності видавництва його праця “Світла і тіні української історії”. Серед сучасних істориків виділяються вже видані “Місіонером” дослідження львівського історика М.Гайковського про переслідування УГКЦ в період радянської влади, зокрема “Хресною дорогою”, “Хресна дорога УГКЦ”. По суті історичні праці „Місіонера” – це не лише допоміжний матеріал для академічного середовища, а й засіб відновлення об’єктивної церковної історії. *Тому вони стали основою для реалізації такого ідейно-концептуального напрямку як повернення історичної пам’яті про переслідувану Церкву серед різних аудиторних груп.*

Добрим доповненням до реалізації цього напрямку стали видання-альбоми, зокрема в першій період «Господь — сила народу свого» (з портретами кївських і галицьких митрополитів), в другий період – Юліян Будманюк “Стінопис Жовківської церкви Христа-Чоловіколюбця”, а в кінці 2008 року у Львові було презентовано цікаве видання мистецтвознавця Олега Сидора “Святий Василій Великий в українському мистецтві”. Усі вони є чудовою ілюстрацією релігійної історії і культури України.

Фундаментальними є наукові праці, зокрема, праця з питань історії зародження, становлення та розвитку Української Церкви від найдавніших часів до сьогодення єпископа Софрона Мудрого ЧСВВ “Нарис історії Церкви в Україні”, а також ієромонаха Йосафата Романика під назвою “Святий Йосафат Кунцевич. Документи щодо беатифікації”, в якому на основі прикладу латині змальовано українського монаха-василіянина як ключову фігуру в історії Вселенської Церкви цієї епохи.

Оскільки преса вважається ефективнішим інформаційним засобом масової комунікації, ніж, наприклад, книга, то це теж було враховано засновниками василіянського видавництва. Часописи стали невід’ємним елементом видавничої справи протягом усієї історії “Місіонера”. Це окрема тема дослідження, та все ж виділимо кілька штрихів цього процесу: у 1992 році відбулося відродження часопису “Місіонар”; у 2003 році відновлено „Календар Місіонаря” – релігійний щоденник; в 1998 році засновано альманах християнської думки “Київська Церква” – щоквартальний журнал для богословів, релігієзнавців, культурологів, який, на жаль, за певних причин припинив своє існування у 2000 році; при одній із найбільших парафій Львова, де служать монахи-василіяни, з 1999 по 2001 рр. видавалася двотижнева газета “Дзвіниця”. Не заглиблюючись у тематику цієї періодики, зазначимо, що вона вкладається у вищезазначені нами рамки ідейно-концептуальних напрямків видавництва “Місіонер”.

Взагалі можна було виділити ще кілька важливих питань для осмислення діяльності одного із найпотужніших релігійних видавництв України, зокрема, стан матеріально-технічної бази, форми і способи реалізації літератури, економічне виживання в умовах постійного тиску на українську книгу тощо.

Проте поставлені нами на початку завдання підсумовуємо такими тезами:

- генеза василіяньського видавництва у першій половині ХХ ст. складається з трьох періодів і завершується 1944 роком через переслідування;
- становлення видавництва „Місіонер” у період незалежності включає в себе такі періоди: 1991-1994, 1994 - і до сьогодні;
- основні засади діяльності релігійного видавництва „Місіонер” збігаються із тими, які були закладені його засновниками ще на початку ХХ ст., адже тематика міжвоєнних і сучасних василіяньських видань є подібною;
- перші роки діяльності „Місіонера” були пошуком оптимальної моделі розвитку релігійного книговидавництва, зокрема, задоволення читачьких потреб різних аудиторних груп у середовищі Греко-Католицької Церкви;
- активізація видання власне релігійної літератури відбувається в останні роки;
- комунікативний вплив на такі аудиторні групи як *священослужителі, миряни різного соціального статусу* має богослужбова, катехитична художня, історична література; *на богословів, інтелігенцію, студентські кола* – філософсько-богословські праці, твори сучасної богословської думки, праці і послання пап римських тощо;
- ідейно-концептуальні напрямки видавництва “Місіонер” формуються засновником із самого початку діяльності видавництва. До них належать: 1) *відновити християнські традиції і практики серед тих читачів, які ідентифікують себе із Греко-Католицькою Церквою з допомогою релігійної книги, журналу тощо, поряд із становленням самої релігійної організації – монашим Чином св. Василя Великого;* 2) *спонукати широкі читачькі кола до практикування євангельських засад у щоденному житті, засвоюючи багату духовну спадщину Церкви;* 3) *задоволення інтелектуальних потреб богословів, релігієзнавців, культурологів, студентських кіл у процесі їхнього навчання і набуття життєвого досвіду;* 4) *повернення історичної пам’яті про переслідувану Церкву серед різних аудиторних груп.*

Список використаної літератури

1. Ваврик М. Нарис розвитку і стану Василянського Чина XVII-XIX ст.: Топографічно-статистична розвідка/М.Ваврик. – Рим, 1979. – 218 с.
2. о. Михайло Ваврик: Бібліографічний огляд історії Василянського Чина за 1950-1970 рр. – Рим, 1971. – 427 с.
3. Статут КП видавництва отців василян, зареєстрований із змінами і доповненнями 11 квітня 1995 р. в Шевченківській районній адміністрації м. Львова. – Львів, 1995.
4. Каталог видань видавництва отців василян «Місіонер». – Львів, 2010. – С. 32.
5. Список василянських видань за період 1896-1936 рр.— Львів, 2010.
6. Каталог видань видавництва отців Василян «Місіонер» – Львів, 2002. – С. 36.
7. Шкраб'юк П. Монаший Чин отців Василян у національному житті України: Монографія/П.Шкраб'юк. – Львів: ВВП «Місіонер», 2005. – с. 439.
8. Лозинський М. Релігійне книговидання Василянського Чину в Галичині (кінець XIX-перша пол. XX ст.): Монографія/М.Лозинський. – Львів: Видавництво Львівського національного університету імені Івана Франка, 2010. – 350 с.
9. Помаз Ю. Основні засади державної політики щодо монастирів у 50-60 роках XX століття в Україні/Ю.Помаз// Збірник наукових статей за матеріалами Всеукраїнської наукової конференції (18-19 жовтня 2007 року). – Полтава: АСМІ, 2008. – С. 110.
10. Релігійна політика в Україні у 1960-х – 80-х роках і сучасна практика міжконфесійних відносин / П.М. Бондарчук, В.Д. Даниленко, В.О. Крушина, О. Купальський; відп. ред. В.М. Даниленко. -- К. : Інститут історії України НАН України, 2010. – 210 с.

**RELIGIOUS PUBLISHING HOUSE "MISSIONARY": BECOMING AND
IDEOLOGICAL CONCEPTUAL DIRECTIONS IN THE PERIOD OF
INDEPENDENCE OF UKRAINE**

Marjan Lozynskyi

*Lviv National University Ivan Franko,
Universytetska St., Lviv 79000 Ukraine
e-mail: journft@franko.lviv.ua*

In the article investigational history of vasilijanskoy of publishing business, becoming periods and development of religious publishing house «Missionary», in the period of independence of Ukraine. On the basis of analysis of editions «Missionary» is selected ideological conceptual sending of activity of publishing house of otziv-vasilijan and influence of these editions to position of Greco-catholic Church of Ukraine.

Keywords: publishing house, conceptual directions, vasilijanska publishing business, communicative influence, reader audience.

**РЕЛИГИОЗНОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО " МИССИОНЕР " :
СТАНОВЛЕНИЕ И ИДЕЙНО - КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ В
ПЕРИОД НЕЗАВИСИМОСТИ УКРАИНЫ**

Марьян Лозинский

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
ул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Украина,
e-mail: journft@franko.lviv.ua*

В статье исследована история василианской книгоиздательского дела, периоды становления и развитие религиозного издательства « Миссионер » в период независимости Украины. На основе анализа изданий «миссионера» выделено идейно - концептуальные направления деятельности издательства отцов василиан и влияние этих изданий на положение Греко - Католической Церкви Украины.

Ключевые слова: издательство, концептуальные направления, Василианская книгоиздательское дело, коммуникативное воздействие, читательская аудитория.

*Стаття надіслана до редколегії 23.12.11
Прийнята до друку 10.01.12*